

31.1.2013

Dnro 3426/2/09

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Iisa Suhonen

VARTIJOIDEN OSALLISTUMINEN LÄÄKKEIDEN ANTAMISEEN VANKILOISSA

1

ASIA

Erään vankien lääkkeiden jakamista koskeneen kantelun yhteydessä heräsi epäily siitä, onko opioidiriippuvaisten vankien korvaushoitolääkkeiden jakaminen potilaskohtaisiin annoksiin ja lääkkeiden antaminen vangeille toteutettu vankiloissa asianmukaisesti. Toisin sanoen – osallistuuko korvaushoitolääkkeiden jakamiseen ja antamiseen myös sellaisia työntekijöitä, joilla ei ole siihen asianmukaista koulutusta ja/tai perehdytystä. Lisäksi erään toisen kantelun yhteydessä vanki arvosteli sitä, että valvontahenkilökunta jakaa vankilan poliklinikan hoitajien puolesta lääkkeitä. Vanki oli epätietoinen siitä, kuka on vastuussa, jos vangille aiheutuu vahinkoa siitä, että hänelle jaetaan väärät lääkkeet.

Edellisen johdosta otin eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 4 §:n nojalla omasta aloitteestani tutkittavaksi, onko lääkkeiden antaminen toteutettu vankiloissa asianmukaisesti ja turvallisesti.

2

SELVITYS

Vankeinhoitolaitoksen (jäljempänä Rikosseuraamuslaitoksen) terveydenhuoltoyksikön silloinen johtava ylilääkäri Jukka Kärkkäinen toimitti pyynnöstäni selvityksen 30.12.2009.

Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksiköstä on lisäksi toimitettu ”Hoitosopimus korvaushoidosta Rikosseuraamuslaitoksessa” -lomake (9/2011) suomeksi ja ruotsiksi.

Käytettävissäni on ollut myös Kärkkäisen 4.5.2009 päivätty vastaus Vankivirkailijain Liiton VVL ry:n puheenjohtajalle koskien opioidiriippuvaisten vankien korvaushoitoperiaatteita vankiloissa.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira) antoi asiassa lausunnon 27.2.2012 (liitteenä).

3

RATKAISU

3.1

Oikeusohjeet

Vankeuslaki (767/2005)

Vankeuslain 10 luvun 1 §:n mukaan Vankeinhoitolaitoksen on järjestettävä tai muutoin turvattava vangin lääketieteellisten tarpeiden mukainen terveyden- ja sairaanhoito sekä lääkinnällinen kuntoutus. Terveyden- ja sairaanhoidon järjestämisessä noudatetaan, mitä potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa, terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa, mielenterveyslaissa, tartuntatautilaissa ja työterveyshuoltolaissa säädetään.

Vankeuslain 10 §:n mukaan vangin lääkityksestä, lääkkeiden hallussapidosta, tutkimuksesta ja muusta terveydenhuollosta vankilassa päättää Vankeinhoitolaitoksen lääkäri.

Potilaan asemasta ja oikeuksista annettu laki (jäljempänä potilaslaki, 785/1992)

Potilaslain 3 §:n 2 momentin mukaan potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon.

Sosiaali- ja terveysministeriön opioidiriippuvaisten vieroitus- ja korvaushoidosta eräillä lääkkeillä antama asetus (33/2008, jäljempänä opioidiriippuvaisten korvaushoidosta annettu asetus tai asetus)

Opioidiriippuvaisten korvaushoidosta annetun asetuksen 4 §:n 1 momentin mukaan opioidiriippuvaisen hoidon tarve tulee arvioida ja hoito toteuttaa sellaisessa terveyskeskuksessa, päihdehuollon yksikössä tai vankeinhoitolaitoksen terveydenhuollon yksikössä tai vankeinhoitolaitoksen terveydenhuollon yksikössä, jossa on hoidon antamiseen perehtynyt hoidosta vastaava lääkäri ja toiminnan edellyttämä muu henkilökunta sekä muut edellytykset hoidon antamiseen. Pykälän 2 momentin mukaan hoidon vaativuuden sitä edellyttäessä hoidon tarve tulee arvioida ja hoito aloittaa ja toteuttaa sairaanhoitopiirin kuntayhtymän toimintayksikössä, Järvenpään sosiaalisairaalassa tai valtion mielisairaalassa. Hoitoa voidaan jatkaa yhteistyössä hoidon aloittaneen yksikön kanssa sellaisessa terveyskeskuksessa, päihdehuollon yksikössä taikka vankeinhoitolaitoksen terveydenhuollon yksikössä, jolla hoidon aloittaneen toimintayksikön käytävissä olevien tietojen mukaan on siihen riittävät edellytykset. Korvaushoito tulee hoidon pitkäkestoisuuden vuoksi pyrkiä toteuttamaan mahdollisimman lähellä potilaan asuinpaikkaa. Pykälän 3 momentin mukaan hoidon tarve tulee arvioida ja hoito aloittaa polikliinisesti, ellei laitoksessa tapahtuvaan arviointiin ja hoidon aloitukseen ole erityistä syytä.

Asetuksen 6 §:n 1 momentin mukaan tässä asetuksessa mainittuja lääkevalmisteita saa opioidiriippuvaisten vieroituksessa ja korvaushoidossa määrätä ainoastaan 4 §:ssä tarkoitettujen toimintayksiköiden palveluksessa oleva toiminnasta vastaava lääkäri tai hänen tähän tehtävään osoittamansa lääkäri. Lääkehoito saadaan toteuttaa ja lääke luovuttaa potilaalle otettavaksi vain toimintayksikön valvonnassa. Pykälän 2 momentin mukaan jos potilas sitoutuu hoitoon hyvin, hänelle voidaan luovuttaa toimintayksiköstä enintään kahdeksaa vuorokausiannosta vastaava määrä lääkettä. Erityisestä syystä tällaiselle potilaalle voidaan poikkeuksellisesti luovuttaa lääkettä toimintayksiköstä 15 vuorokausiannosta vastaava määrä. Pykälän 3 momentin mukaan lääkettä ei saa määrätä tässä asetuksessa tarkoitettuun vieroitukseen tai korvaushoitoon lääkemääräyksellä apteekista toimitettavaksi.

3.2

Rikosseuraamuslaitoksen määräys lääkehuollosta

Rikosseuraamuslaitoksen lääkehuoltoa koskevan määräyksen¹ kohdassa 14 todetaan lääkkeiden annosta vangille seuraavaa:

Lääkkeiden annon valmiiksi jaetusta potilaskohtaisesta dosetista asuinosaastolla suorittaa ja valvoo pääsääntöisesti valvontahenkilökunta. Lääkkeiden annon yhteydessä tulee huolellisesti tarkastaa vangin nimi dosetista tai annosjakelupussista ja lääkkeen anto oikealle henkilölle. Dosetissa on lääkkeen antojankohdat. Lääkkeen dosetista jakava virkamies valvoo lääkkeiden nauttimisen ja raportoi kirjallisesti terveydenhuoltoa kaikista lääkehoidon jakolistapoikkeamista. Lääkkeet voidaan pudottaa kertakäyttömukiin, johon lisätään vielä vettä vangin nähden lääkkeiden annon yhteydessä. Lääkkeiden antajan on seurattava ja valvottava esim. vankia puhuttamalla, että lääkkeet tulevat nautituiksi asianmukaisesti. Väärinkäytöksistä tulee ilmoittaa terveydenhuoltohenkilöstölle (ei ota lääkettä tai ottaa vain osan lääkkeistä ym.). Mikäli kysymyksessä on jakoajankohdasta poikkeavaan kelloaikaan otettava lääke, esim. antibiootti, se tulee selvästi ilmetä lääkejakolistasta. – –

Terveydenhuoltohenkilökunnan on huolehdittava siitä, että lääkkeiden antamiseen osallistuvaa valvontahenkilöstöä opastetaan lääkkeiden käsittelyyn. Varsinaisesta toimipaikkakoulutuksesta vastaa Lääkekeskus.²

3.3 Lääkehoidon toteuttamisesta annettu ohjeistus

Sosiaali- ja terveysministeriö on ohjeistanut lääkehoidon toteuttamista Turvallinen lääkehoito -oppaassaan.³ Oppaan tarkoituksena on yhtenäistää lääkehoidon toteuttamisen periaatteet, selkeyttää lääkehoidon toteuttamiseen liittyvä vastuunjako ja määrittää vähimmäisvaatimukset, joiden tulee toteutua kaikissa lääkehoitoa toteuttavissa yksiköissä.

Turvallinen lääkehoito -oppaan mukaan esimiesten tehtävänä on varmistaa, että yksikön lääkehoidon toteuttamiseen osallistuvalla henkilöstöllä on tarvittava osaaminen ja että olosuhteet ovat oikeanlaiset lääkehoidon toteuttamiseksi. Lääkehoidon koulutuksen saaneet laillistetut terveydenhuollon ammattihenkilöt kantavat kokonaisvastuun lääkehoidon toteuttamisesta terveydenhuollon yksiköissä. Kokonaisvastuulla tarkoitetaan potilashoitoon liittyvästä tehtäväjaoista päättämistä, siihen liittyvää ohjausta, neuvontaa ja valvontaa sekä työyksikön lääkehuollon toimivuudesta huolehtimista. Kuitenkin jokainen lääkehoitoa toteuttava tai siihen osallistuva kantaa vastuun omasta toiminnastaan.

Sosiaalihuollon yksiköissä ja lääkehoitoa toteuttavilla epätyypillisillä alueilla noudatetaan lääkehoidon toteuttamisen kokonaisvastuun osalta samaa käytäntöä kuin terveydenhuollon toimintayksiköissä. Vastuu lääkehoidon kokonaisuudesta on toimintayksikön lääketieteellisestä toiminnasta vastaavalla lääkärillä. Vastuu lääkehoidon toteuttamisesta on lääkehoidon koulutuksen saaneella terveydenhuollon ammattihenkilöllä. Lääkäri vastaa lääkkeiden määräämisestä ja lääkemääräysten oikeellisuudesta. Lääkkeen jakanut tai annostellut työntekijä vastaa siitä, että lääkettä annetaan lääkärin määräysten mukaisesti. Näin ollen jokainen lääkehoitoa toteuttava tai siihen osallistuva kantaa vastuun omasta toiminnastaan.

1 Rikosseuraamuslaitoksen määräys lääkehuollosta (11/004/2012), joka on kumonnut edellisen määräyksen (1/011/2006) ja tullut voimaan 1.11.2012 lukien.

2 Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikön lääkekeskuksen tehtävät on määritelty määräyksen kohdassa 1.

3 ”Turvallinen lääkehoito. Valtakunnallinen opas lääkehoidon toteuttamisesta sosiaali- ja terveydenhuollossa”, sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2005:32.

Yhteistyön merkitys lääkehoidon koulutuksen saaneiden terveydenhuollon ammattihenkilöiden kanssa korostuu erityisesti lääkehoitoa toteuttavilla epätyypillisillä alueilla. Lääkehoitoon peruskoulutukseltaan kouluttamaton henkilöstö voi osallistua luonnollista tietä annettavan ja ihon alle pistettävän lääkehoidon toteuttamiseen yksittäistapauksissa tai tilannekohtaisen harkinnan ja riittävän lisäkoulutuksen jälkeen. Koulutuksen antaa laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö ja kirjallisen luvan terveydenhuollon toiminnasta vastaava lääkäri. Osaaminen tulee varmistaa säännöllisesti. Lisäkoulutuksen järjestäjä vastaa lääkehoidon koulutuksen laadusta, laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö näytön vastaanottamisesta ja luvan myöntänyt lääkäri tehtävän edellyttämän osaamisen ja lisäkoulutuksen tason määrittelystä. Lääkehoidon toteuttaminen perustuu näissä tilanteissa ennen kaikkea potilaan sekä lääkehoitoa toteuttavan työntekijän ja toimintayksikön johdon väliseen yhteiseen sopimukseen. Lääkehoitoa toteuttava työntekijä vastaa omasta toiminnastaan lääkehoitoa toteuttaessaan ja työnantaja toiminnan asianmukaisuudesta. Riittävällä lisäkoulutuksella tarkoitetaan koulutusta, joka johtaa työtehtävien hallitsemiseen. Tällöin työntekijä saavuttaa toimintayksikön lääkehoidon vaativuuden näkökulmasta vaadittavan osaamisen tason. Tehtävänkuvat ja vastualueet lääkehoidon toteuttamisessa, vastuu tehtäviä siirrettäessä sekä moniammatillinen yhteistyö ja sen edellytykset määritellään lääkehoitosuunnitelmassa.

Oppaassa käsitellään myös opioidikorvaushoitoa. Oppaan mukaan potilaalle lääkkeen voi antaa terveydenhuollon ammattihenkilö tai opioidiriippuvaisten lääketieteelliseen hoitoon riittävästi koulutettu sosiaalialan koulutuksen saanut työntekijä.

3.3 Asiassa saatu selvitys

Terveydenhuoltoyksikön selvitys

Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikön selvityksessä todetaan, että korvaushoitoa toteutetaan vankiloissa terveydenhuoltoyksikön työntekijöiden toimesta virka-aikana sekä korvaushoitolääkkeen jakamista virka-ajan ulkopuolella vartijoiden toimesta. Vankilan poliklinikan sairaanhoitajat ovat perehdyttäneet vartijat tähän tehtävään, jossa vartija jakaa valmiiksi annostellun lääkkeen potilaalle ja ottaa tähän kuittauksen lääkityksen saamisesta. Lääkkeen jakamisessa kiinnitetään erityistä huomiota siihen, että vanki nielaisee korvaushoitolääkkeen. Ohjeistusta korvaushoidosta valvontahenkilökunnalle antaa lisäksi Rikosseuraamuslaitoksen lääkekeskuksen johtaja, joka tekee vuosittain laitoskäyntejä sekä ohjaa valvontaa laajemmin turvallisen lääkehoidon toteuttamisessa.

Johtavan ylilääkärin vastaus Vankivirkailijain Liitolle

Vankivirkailijain Liiton puheenjohtaja on ollut yhteydessä terveydenhuoltoyksikön johtavaan ylilääkäriin ja kritisoinut lääkkeiden antamiseen edellytettyä vartijoiden toimipaikkakoulutusta, joka hänen mukaansa on hoidettu vaihtelevalla tavalla tai laiminlyöty täysin.

Johtava ylilääkäri Kärkkäinen toteaa vastauksessaan katsovansa, että sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön asetuksen mukaiset edellytykset opioidiriippuvaisten korvaushoidolle toteutuvat vankiloissa. Vartija voi toimipaikkakoulutuksen saatuaan luovuttaa korvaushoitolääkkeen. Toimipaikkakoulutus on terveydenhuoltoyksikön vastuulla. Myös lääkekeskuksen johtaja käy vuosittain tarkastuksella ja antaa tarvittaessa opastusta valvontahenkilökunnalle. Vastauksessaan Kärkkäinen toteaa tiedustelleensa edellisenä vuonna Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen ylilääkäriltä, voiko vartija antaa korvaushoitolääkkeen silloin, kun terveydenhuoltohenkilökun-

taa ei ole paikalla. Vastaus oli, että toimipaikkakoulutuksen saanut vartija voi antaa valmiiksi jaetun korvaushoitolääkkeen. Lisäksi vartijoilla tulee olla tarkat kirjalliset ohjeet käytettävissä.

Kärkkäisen mukaan terveydenhuollon toimintayksikön valvonnalla ei asetuksessa tarkoiteta jatkuvaa valvontaa paikan päällä, vaan enemmänkin yleisempää vastuuta esimerkiksi vartijoiden riittävästä osaamisesta korvauslääkkeen antamisessa. Toimipaikkakoulutuksen jatkuva yhtenäistäminen ja kehittäminen ovat terveydenhuoltoyksikön tavoitteena. Lisäksi valmisteilla on korvaushoitotosopimuksen päivittäminen ja tarpeen mukaan täsmennetään myös vartijoiden ohjeita.

Päivitetty hoitosopimus

Vanki allekirjoittaa vankiloissa käytössä olevan korvaushoitotosopimuksen, joka on korvaushoidon edellytyksenä ja jossa hän sitoutuu noudattamaan sopimusehtoja. Siinä todetaan muun muassa seuraavaa:

- *Korvaushoidon ja lääkityksen määrää vankilan lääkäri. Hoidossa pyritään yksilöllisyyteen, ottaen huomioon potilaan tilanne, hoitosuositukset, terveydenhuoltoyksikön ja lääkekeskuksen ohjeet sekä määräykset ja lainsäädäntö sekä muut tarpeelliset viranomaisohjeet ja määräykset.*
- *Vartija voi antaa lääkityksen esimerkiksi viikonloppuisin tai vangin kuljetuksen aikana. Valvontahenkilöstö on saanut perehdytyksen lääkehoidon toteuttamisesta.*
- *Potilas antaa lääkkeen antajalle luvan suun ja suonien, kokovartalon pistoskohtien, kehon ja vaatetuksen tarkastukseen ja vilppiepäilyssä tiedon antamiseen valvontahenkilöstölle.*
- *Potilas antaa luvan hoidon toteutumisen kannalta tarpeellisten tietojen luovuttamiseen valvontahenkilökunnalle, vankilan johtajalle, rikosseuraamusesimiehelle, siirrosta ja kuljetuksesta vastaavalle virkamiehelle sekä päihdetyöstä vastaavalle ohjaajalle.*

3.4 Valviran lausunto

Valvira toteaa, että laissa tai asetuksissa ei ole säädetty siitä, kuka voi antaa lääkkeen potilaalle, vaan asiaa ohjeistetaan Turvallinen lääkehoito -oppaassa. Oppaan mukaan lääkehoitoon peruskoulutukseltaan kouluttamaton henkilöstö voi osallistua luonnollista tietä annettavan lääkehoidon toteuttamiseen yksittäistapauksissa tai tilannekohtaisen harkinnan ja riittävän lisäkoulutuksen jälkeen. Lääkehoitoa toteuttava työntekijä vastaa omasta toiminnastaan lääkehoitoa toteuttaessaan ja työnantaja toiminnan asianmukaisuudesta.

Opioidikorvaushoidon osalta oppaassa todetaan, että lääkkeen potilaalle voi antaa terveydenhuollon ammattihenkilö tai opioidiriippuvaisten lääkkeelliseen hoitoon riittävästi koulutettu sosiaalialan koulutuksen saanut työntekijä. Valvira on lausunnossaan katsonut kuitenkin, että silloin kun kysymys on valmiiksi jaetun lääkkeen antamisesta potilaalle, tehtävän voi hoitaa myös sellainen asianmukaisen perehdytyksen saanut henkilö, jonka peruskoulutukseen ei ole sisällytynyt koulutusta lääkehoitoon.

Valviran näkemyksen mukaan opioidiriippuvaisten korvaushoidosta annetun asetuksen 6 §:n edellytys siitä, että lääkehoito saadaan toteuttaa vain toimintayksikön valvonnassa, ei lähtökohtaisesti estä hoidon toteuttamista siten, että muu taho kuin hoidosta vastaava terveydenhuollon toimintayksikkö antaa kyseisen terveydenhuollon toimintayksikön toimeksiannosta lääkkeen potilaalle. Valvonta voidaan käsittää laajasti niin, että se sisältää sekä suoran että

välillisen valvonnan. Olennaista on, että valvonnalla voidaan varmistaa se, ettei lääkkeitä päädy väärinkäyttöön ja että hoito toteutetaan suunnitelman mukaisesti. Valvira onkin katsonut, että vankiloissa käytettyä menettelyä, jossa vartija antaa lääkkeen, ei voida pitää voimassa olevien säännösten vastaisena. Valviran mukaan suositeltava menettelytapa kuitenkin on, että terveydenhuollon ammattihenkilö antaa vankipotilaalle korvaushoitolääkkeen.

Lausunnossa korostetaan, että vartijoiden antaessa lääkkeitä on potilasturvallisuuden varmistamiseksi syytä noudattaa Turvallinen lääkehoito -oppaassa esitetyt ohjeita lääkehoitoon kouluttamattoman henkilön osallistumisesta lääkehoidon toteuttamiseen. Tämä tarkoittaa sitä, että vartija voi antaa vangille lääkkeen potilas-, lääke-, ja tilannekohtaisen sopimuksen perusteella, kun tähän on lupa toimintayksikön terveydenhuollon toiminnasta vastaavalta lääkäriltä, vartija on perehdytetty riittävällä tavalla tähän ja näyttö siitä on annettu laillistetulle terveydenhuollon ammattihenkilölle. Valviran mukaan Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikön tulee huolehtia siitä, että vartijat saavat asianmukaisen ja riittävän perehdytyksen tehtävään.

3.5 Lääkkeiden antaminen

Valviran lausuntoon viitaten totean, että lääkehoitoon peruskoulutukseltaan kouluttamaton henkilöstö voi osallistua luonnollista tietä annettavan lääkehoidon toteuttamiseen yksittäistapauksissa tai tilannekohtaisen harkinnan ja riittävän lisäkoulutuksen jälkeen. Valvira on lausunnossaan korostanut potilasturvallisuutta ja pitänyt tarpeellisena, että vankiloissa noudatetaan Turvallinen lääkehoito -oppaan ohjeita lääkehoitoon kouluttamattoman henkilön osallistumisesta lääkehoidon toteuttamiseen silloin kun vartijat ottavat osaa lääkkeiden antamiseen. Yhdyn tähän näkemykseen.

Totean lisäksi, että jokainen lääkehoitoon osallistuva kantaa vastuun omasta toiminnastaan. Työnantajalla on kuitenkin vastuu siitä, että työntekijällä on edellytykset toteuttaa lääkehoito turvallisesti ja että hän hallitsee työtehtävänsä.

Opioidiriippuvaisten vieroitus- ja korvaushoidosta annetun asetuksen mukaan Vankeinhoitolaitoksen terveydenhuollon yksikössä voidaan toteuttaa opioidikorvaushoitoa. Asetuksen mukaan lääkehoito saadaan toteuttaa ja lääke luovuttaa potilaalle otettavaksi vain toimintayksikön valvonnassa. Valviran mukaan valvonnassa on olennaista se, että sillä varmistetaan, ettei lääkkeitä päädy väärinkäyttöön ja että hoito toteutetaan laaditun suunnitelman mukaisesti. Valvira ei ole nähnyt estettä sille, että vankilan terveydenhuoltoyksiköstä luovutetaan valmiiksi annosteltuja korvaushoitolääkkeitä valvontahenkilöstölle edelleen vankipotilaille annettavaksi. Pidän mahdollisena Valviran tulkintaa tältä osin. Hoitovastuun on kuitenkin säilyttävä terveydenhuollon yksiköllä, vaikka lääke luovutetaan potilaalle otettavaksi yksikön ulkopuolella, sen välillisessä valvonnassa.

Turvallinen lääkehoito -oppaan mukaan korvaushoitolääkkeen saa antaa potilaalle vain terveydenhuollon ammattihenkilö tai opioidiriippuvaisten lääketieteelliseen hoitoon riittävästi koulutettu sosiaalialan koulutuksen saanut työntekijä. Valvira on tästä huolimatta katsonut, että silloin kun kysymys on valmiiksi jaetun lääkkeen antamisesta potilaalle, tehtävän voi hoitaa myös sellainen asianmukaisen perehdytyksen saanut henkilö, jonka peruskoulutukseen ei ole sisällynyt koulutusta lääkehoitoon. Valviran mukaan on kuitenkin suositeltavaa, että terveydenhuollon ammattihenkilö antaa vankipotilaalle opioidikorvaushoitolääkkeen.

Totean, että vankiloiden valvontahenkilökuntaan kuuluvat eivät pääsääntöisesti ole saaneet sellaista terveydenhuollon tai sosiaalialan koulutusta, jota tässä tarkoitetaan. Turvallinen lää-

kehoito -oppaassa on mielestäni selvästi erotettu opioidiriippuvaisten vieroitus- ja korvaushoito muusta lääkehoidosta. Oppaan taulukossa 20 on kuvattu korvaushoidossa huomioitavat keskeiset tekijät, joista yksi on ”lääkkeiden antaminen”. Lääkkeen antamista ei ole jaoteltu lääkkeen annosteluun / jakamiseen ja potilaalle antamiseen. Sen sijaan taulukossa 10, josta ilmenevät lääkehoitoa toteuttavan henkilöstön valmiudet ja edellytykset osallistua lääkehoidon toteuttamiseen koulutusvaatimusten pohjalta, on erikseen merkitty, mikä henkilöstöryhmä voi jakaa lääkkeitä ja millä on oikeus ainoastaan antaa valmiiksi jaettuja lääkkeitä. Mielestäni tämä tukisi sitä tulkintaa, että korvaushoidon toteuttaminen *kokonaisuudessaan* edellyttää koulutettua henkilöä. Suhtaudun siten varauksella Valviran näkemykseen siitä, että valmiiksi jaetun *korvaushoitolääkkeen* voisi antaa lääkehoitoon kouluttamaton henkilöstö.

Käsitykseni mukaan vartijoiden osallistuminen *lääkehoidon* toteuttamiseen vankilassa ei sinänsä näyttäisi olevan lainvastaista. Tällöinkin potilasturvallisuudesta tulisi huolehtia noudattamalla Turvallinen lääkehoito -oppaan ohjeita lääkehoitoon kouluttamattoman henkilön osallistumisesta lääkehoidon toteuttamiseen. Vartijoiden perehdyttäminen tähän tehtävään nousee korostetusti esille. Totean, että Rikosseuraamuslaitoksen ja erityisesti sen terveydenhuoltoyksikön tulee huolehtia siitä, että vartijat saavat asianmukaisen ja riittävän perehdytyksen tehtävään. Tiedossani ei ole, miten vartijoiden perehdyttäminen on toteutettu. Saatan tämän käsitykseni Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön tietoon.

Sen sijaan *korvaushoitolääkkeiden* antamisen osalta tilanne on mielestäni toinen ja nykyinen käytäntö näyttäisi olevan vastoin sosiaali- ja terveysministeriön ohjeistusta. Saatan tämän ratkaisuni sosiaali- ja terveysministeriön tietoon ja harkittavaksi, tarvittaisiinko ohjeistukseen tarkennuksia.

3.6 Hoitosopimus

Laillisuusvalvojan ratkaisukäytännössä on katsottu, että hoitosopimuksella ei ole asiakirjana juridista asemaa, mutta sen tiedetään olevan yleisesti käytössä oleva ja hyödyllinen työväline esimerkiksi päihdeongelmien ja persoonallisuushäiriöiden hoidossa. Hoitosopimus voi myös ilmaista, millaisin edellytyksin hoitava taho pitää hoitoa lääketieteellisesti perusteltuna. Hoitosopimuksen asianmukaisuus ja merkitys hoidon tuloksellisuudelle on riippuvainen siitä, onko sopimus tehty yhteisymmärryksessä potilaan kanssa ja häntä asianmukaisesti informoiden.⁴

Olen itse todennut erään kanteluratkaisun yhteydessä, että hoitosopimuksessa on todellisudessa kysymys terveydenhuollon toimintayksikön asettamista ehdoista hoidon antamiselle eikä niinkään aidosta sopimuksesta, johon potilaalla olisi mahdollista vaikuttaa. Hoitosopimuksen käyttäminen on kuitenkin mahdollista ja eräissä tilanteissa myös hyödyllistä, kunhan huolehditaan siitä, että potilas ymmärtää, mihin hän sen allekirjoittamalla sitoutuu.⁵

Tänne toimitetussa hoitosopimus-lomakkeessa potilas antaa luvan muun muassa suun tarkastukseen ja vilppiäilyssä luvan tiedon antamiseen valvontahenkilöstölle. Mielestäni on epäselvää, antaako potilas hoitosopimuksessa myös vartijalle luvan suun tarkastukseen silloin kun vartija antaa korvaushoitolääkkeen. Mielestäni tältä osin hoitosopimus jättää tulkinnanvara- ja asiaa olisi hyvä selkiyttää.

4 Esim. oikeusasiamiehen ratkaisu 6.3.2009 (dnro 4314/4/06), jossa otettiin kantaa hoitosopimuksen merkitykseen korvaushoidon lopettamisesta koskevassa asiassa. Päätös on luettavissa oikeusasiamiehen verkkosivuilla osoitteessa www.oikeusasiamies.fi (oikeusasiamiehen ratkaisu).

5 Oikeusasiamiehen ratkaisu 31.8.2011 (dnro 4677/4/09). Päätös on luettavissa oikeusasiamiehen verkkosivuilla osoitteessa www.oikeusasiamies.fi (oikeusasiamiehen ratkaisu).

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.5 esittämäni käsityksen valvontahenkilöstön perehdyttämisestä ja 3.6 esittämäni käsityksen hoitosopimuksen tulkinnanvaraisuudesta Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön tietoon.

Pyydän Rikosseuraamuslaitosta ilmoittamaan minulle 30.9.2013 mennessä, mihin toimenpiteisiin käsitykseni ovat antaneet aihetta.

Lähetän päätökseni myös tiedoksi sosiaali- ja terveysministeriölle harkittavaksi, tarvittaisiinko korvaushoitolääkkeiden antamista koskevaan ohjeistukseen tarkennuksia. Pyydän ministeriötä ilmoittamaan minulle 30.9.2013 mennessä, mihin toimenpiteisiin asia on antanut aihetta.